

FOR DE UTSTØTTE

Norgesblad

Av overløge Johan Scharffenberg

Diktens har i en berømt fortelling skildret en gjerrigmark som satt ensom og bitter en julekveld, men så kom det noe i hans hardfrosne sinn, det ble igjen mykt og varmt som da han var barn.

Er det ennå for tidlig å håpe at juleens stemning skal tine et og annet sinn på «sfronten»?

I fredens dager var vårt folk ikke groomt mot dem som brøt landets lov. Etter opprørende voldsverk, sær av kjønnslig art, kunne der nok bli rettet krav om gjensidigfredelse av dødsstraff eller om pry, men skriket fikk liten gjensklang. Vår rettspelite og vår fangebehandling var human, og almenheten så heller at ni kanskje skyldige ble frikjent enn at én kanskje uskyldig ble dømt. Vekselspillet mellom arv og kår er så mangslungen at enhver erfarene kriminalist er varsom i sin vurdering av «skyld», skeptisk overfor muligheten av en «rettferdig» straffutmåling og nytten av lange fengselsopphold.

Som straffens formål opphør å være å straffe, men dels forebyggelse, dels oppdrags- og bedring, dels sikring av psykopater og farlige. Dette syn har i stigende grad ført til en mildere, friere, mer individualiserende fangebehandling som ikke skyldes «forbrytelsesens» og heller ikke truer rettsikkerheten.

Dette grunnsyn har jeg som fengselsløyse selv handlet etter, derfor har jeg med sorg sett hatets og hevnløstens utbrudd etter frigjørelsen. Ganske visst forstår jeg den psykologiske sammenheng og regnet på forhånd med en slik utvikling, men det smertet allikevel at en så stor del av folket ligger så langt tilbake i menneskelighet og medfølelse.

Frasett enkelte overgrep ble dog blodig selvtekt unngått, men hatet flammert høyt, dødsstraff ble gjensidig, og det er av sagt dommer av uhorst strenghet. Kravet led: «straff fort og hardt», enhver frihanselse ble stemplet som svakhet. De som hadde sonet sin straff, kunne vanskelig få hval og arbeid, ja «sfronten» rettet seg også mot landssvikernes hustruer og barn. Medregnet dem er tallet av utstøtte sikkert over 100.000.

Under okkupasjonen hadde jeg lært som helst føling med N. S. Men fordi jeg stråks ordet «sitter ble litt, arbeidet for mæthold, har mange fra den leiren søkt eller skrevet til meg, i nålv overvurdering av min «innflytelse». I så henseende har jeg måttet skuffe dem, men jeg har fått innblikk i deres tankegang, og kanskje har det kunnet lette å tale ut med en motstander som søkte å forstå dem.

Jeg hadde aldri før talt med Quisling, men etter hans hustrus og hans eget ønske hadde jeg tre lange samtaler med ham i ukep før hans død. Siste gang rakte jeg ham, dypt grepet, hånden til avskjed og sa: «Jeg vil, Quisling, at De skal vite at det blant Deres motstandere dog finnes noen som ser menneskelig på Dem».

Nettopp bristen i menneskelig forståelse driver de slagne til en fortvilelse som kan bli samfunnsfarlig. Som hovedpunkter i deres tankegang har jeg oppfattet følgende:

De trodde at Tyskland ville seire, og at et godt forhold til seierherren ville ganne Norge både under okkupasjonen og ved fredslutningen. Her var det dog divergerende syn. Noen hyllet læren om den nordiske rasen og det «storgermaniske riket hvor det norske folk ville få en hedersplass. Andre så Tyskland som bolverket mot kommunismen og fryktet at Sovjet-Russland etter en alliert seier ville ta Nord-Norge. Slik tenkte atskillige frontkjempere (som ofte ble tyskfiendtlige ved personlige erfaringer i krigen). Andre andre håpet at Quisling og N. S. skulle kunne sikre Norges selvstendighet.

Felles for alle har vært forakringen om at de ønsket Norges vel. Derfor har stemplet «landsvikers» opprørt dem. Det avhenger av et psykologisk skjønn om man vil tro dem. Jeg mener at de fleste har vært offer for en feilvurdering.

II

De mente at Norge etter kapitulasjonen 10. juni 1940 ikke lenger var krigsgrende, selv om det ikke var sluttet formell fred. Navnlige henviser de til den folkerettskyndige advokat Harald Holthes artikkel i «Dagsposten» 6. august 1940 og til at den svenske regjering forsvarte permittertogene og våpentransportene med at krigstilstanden var forbi, — hvis Norge fremdeles folkerettslig var i krig med Tyskland, ville dette jo vært neytraltetsbrudd overfor Norge.

De har også ment at Norge ikke inngikk noen formell allianse med England og senere med Russland og U. S. A. Derfor mener de at straffelovens § 86 ikke med rette kan brukes mot dem.

Jeg kan ikke her drøfte holdbarheten av denne tankegang, — det burde bli innhentet betenkning av sveitsiske folkerettsautoriteter. Men med hensyn til den subjektive skyld er det sannsynlig at mange oppriktig trodde at Norges egen krig sluttet 10. juni 1940.

III

De mente at medlemskap i N. S. var lovlig. N. S. var lovlig innregistrert og deltok i stortings- og kommu-nalvalgene 1933—1937. I vedledningene til dommerna, advokatene og sakførerne, prestene, lærerne o. s. v. het det at enhver fikk handle etter sin samvittighet, men hvis medlemskap hadde vært ulovlig, kunne spørsmålet ikke hansktes til den enkelte borgers skjønn.

Det var tre kategorier N. S. medlemmer:

a. gamle medlemmer før 9. april 1940, de hadde inntil da bare ulemper av sin deltagelse; blant dem var det idealister som meldte seg ut etter Quislings opptreden og gjorde utmerket arbeid i krigen og motstandsarbeidet. Andre ble stående, dels ut fra den under I nevnte feilvurdering, men dels også av egennytte.

b. nye medlemmer som frivillig meldte seg inn. Enkelte kan ha handlet ut fra samme feilvurdering, andre av egennytte.

c. nye medlemmer som nødtrun-

net meldte seg inn, men ellers beholdt seg passiv.

For alle tre grupper må hvert tilfelle bli prøvet særskilt. Jeg foreslår læren om kollektiv skyld i Londonrettingene i forbindelse med N. S. strider mot demokratiets prinsipper. Hvis der blir dannet et nytt parti med et annet navn, men samme program, vil Justisdepartementet ikke kunne nekte å innregistrere det. Mosley's fascistiske parti arbeider fremdeles i England og holder offentlige møter under partiets beskyttelse.

Jeg tenker sær på de mange politifolk som lot seg skremme til innmeldelse, og derfor har mistet sine stillinger. I to høyesterettsdommer er det uttrykkelig uttalt at det ellers ikke var noe å utsette på de gamle veltjente politifolk som Oslo byrett hadde frikjent. Om politifolkenes sak vil jeg her bare si: Summum jus, summa injuria.

Mine viktigste innvendinger mot hele rettssammenheng er:

a. Det er litt altfor lite hensyn til den subjektive skyld. Navnlige de fleste frontkjempere mente nemlig å sette livet inn for Norge. Derfor er det psykologisk uriktig å kreve at de skal «erkjenne sin skyld» før vi kan tilgi dem. Det finnes verdifulle ungdom blant dem.

b. Straffutmålingen bygger på gjengjeldelsesprinsippet. Hverken prevensjon, oppdrags- eller sikring krever disse lange opphold i fengsel eller tvangsarbeid, men de kan forbitte fangenes sinn fordi de føler seg urettferdig dømt — heri kan det ligge en fare. Nesten ingen av dem har tidligere vært straffet. (Også økonomiske hensyn vil snart kreve løslatelse i stor utstrekning).

c. Rettsoppgjøret er ensidig, det rammer bare den tapende part. Men den regjering og de partier som har skylden for 9. april 1940, har hittil gått fri, likeledes Stortingets presidentskap og dets flertall som ville suspendere kongen, avsette den lovlige regjering og innsette et riksråd (med enkelte N. S. medlemmer) etter tysk krav. Sannsynligvis vil Odels-tinget ikke reise tiltale for Riksretten. Jeg legger ikke vekt på å få noen straffet, men Riksretten bør fastslå deres objektive skyld, så kan den gjerne frikjenne dem fordi de ikke hadde bedre vett. Men det samme gjelder mange av de utstøtte.

Delvis har den fanatiske forfølgelse hatt til hensikt å lede oppmerksomheten bort fra spørsmålet om skylden for atulykken og skammen rammet Norge.

Vårt folk slapp forholdsvis billig fra krigen, takknemligheten burde stemt til større mildhet overfor de feilende.

Jeg håper det en gang vil bli gitt amnesti.

Johan Scharffenberg.

100550